

Lapunknak hagyománya már, hogy minden évben beszámol két „gazdájának” tevékenységéről. Az alábbiakban a KMK munkájáról olvashatunk. Az OKDT 1977. évi működéséről most nem tudunk átfogó ismertetést adni, mert a Kulturális Minisztérium átszervezésével különböző elképzelések alakultak ki az OKDT működésére vonatkozóan, ezek azonban még nem realizálódtak, így a Tanácsnak csak néhány munkabizottsága dolgozott, de az egész nem működött.
(– a szerk.)

A KMK TEVÉKENYSÉGÉNEK NÉHÁNY VONÁSÁRÓL

1977

PAPP István

Egy-egy év részletekbe menő krónikáját bárki elolvashatja a KMK éves jelentéseiben; ilyen készült 1977-ről is¹. E folyóirat fórumát inkább arra szeretnénk felhasználni, hogy olvasóink elé tárjunk néhány olyan feladat- vagy kérdéskört, amelyet lényegesnek vagy problematikusnak ítélünk, vagy amely több munkatervi évet ölel át, s ezért az éves beszámolóknak elsikkad jelentősége és elvesznek összefüggései, s amelyek ebből következően érdemesebb részletesebb elemzésre.

A SZAKTANFOLYAMOT VÉGZETTEK FŐISKOLAI ÁLLAMVIZSGÁJA

Már tavaly is jeleztük, hogy az elkövetkező időszakban egyik legfontosabb feladatunk lesz a könyvtárosképző szaktanfolyamot és a tanítóképző intézetek népművelő-könyvtáros szakát végzettek számára minden tőlünk telhető segítséget megadni a főiskolai államvizsga letételéhez. Nagyszabású vállalkozásról van szó, hiszen viszonylag rövid idő alatt közel kétezres nagyságrendű tömeget, mondhatnánk a magyar könyvtárosság derék-hadát érintő akciót kell lebonyolítani, amelyben számos szerv és intézmény vesz részt.

Nem tekinthetjük ezt a vizsgáztatási kampányt pusztán egy rendezetlen jogi helyzet felszámolására irányuló formalitásnak. Sokkal többről van szó, legalábbis akkor, ha jól élünk a szakma rendelkezésére bocsátott lehetőséggel. Egyfelől döntő lépést tehetünk afelé, hogy a könyvtárosi foglalkozás (és nem a könyvtárban történő alkalmazás!) felsőfokú szakképzettséget igénylő szakmává váljék, másfelől egyedülálló alkalom nyílik egy nagyszabású továbbképzés lebonyolítására.

Bár nem egészen az eredeti elképzelések szerint történik a felsőfokú szakképzettség megszerzése, – jónéhányan szívesebben vettük volna a könyvtárosképző szaktanfolyam

bizonyítványát egy másik főiskolai szak oklevelével párosítva, – mégis kimondatott, hogy a könyvtárban érdemi munkát végző személyeknek felsőfokú oktatási intézményben nyert képesítéssel kell rendelkezniük. Közismert, hogy a könyvtárosképző szaktanfolyamon részben többet, részben kevesebbet oktattak, mint ami bizonyos munkakörök ellátásához szükséges. Nos, e munkakörök egy részéhez gyűjteménykezelői, illetve könyvtárkezelői tanfolyamon kell kiképezni az embereket, másik részéhez viszont felsőfokú intézetben. (Nem kívánunk most foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy ez a tétel szorosan összefügg a munkaszervezet igen következetes átalakításával.) A szaktanfolyamot végzetek számára itt a lehetőség, hogy bebizonyítsák, tényleg alkalmasak felsőfokú szakképzettséget igénylő munkakörök ellátására, s nemcsak a kényszerűség, hanem tehetségük és felkészültségük is igazolja a helyenként már elfoglalt pozícióikat.

Az eddig mondottakból csupán egyetlen következtetés vonható le: az államvizsgákon magának a szakmának kell igényes követelményeket támasztani és következetesen érvényesíteni. Tulajdonképpen arról van szó, hogy a sok jelentkező közül a vizsgának kell kiválogatnia azokat, akik felsőfokú követelményeknek eleget tesznek, azaz akik tényleg méltók a könyvtáros névre és szakmára. Azért lényeges a magas minőségi követelmény, mert ezzel nemcsak a könyvtárosság társadalmi presztizsét emeljük, hanem a könyvtári szolgálat további fejlődését alapozzuk meg.

Ha követelményeket szabunk, akkor illő, hogy maximális támogatásban részesítsük a vállalkozókat. Noha maga a vizsgáztatás az érintett főiskolák dolga, mi is igyekeztünk – a vizsgáztató intézményekkel, egyes hálózati központokkal és a Magyar Könyvtárosok Egyesületével szorosan és igen hatékonyan együttműködve – hozzájárulni az eredményes vizsgákhoz.

Először is megjelentettük a vizsgatételek tematikáját, irodalmát, továbbá a szakdolgozattal kapcsolat tennivalókat tartalmazó füzetet². Megbeszélést tartottunk a szakdolgozatok konzulenseinek részvételével és megszerveztük a szakdolgozati konzultációk technikai és anyagi lebonyolítását. Vizsgaelőkészítő előadásorozatot (36 előadás) szerveztünk az OSZK-ban dolgozó jelentkezők részére és szorgalmaztuk hasonlók szervezését nagyobb könyvtárakban és hálózati központokban. Figyelemmel kísértük az államvizsgára való jelentkezéseket és a vizsgák lebonyolítását.

Ami pedig az államvizsgára való felkészülés továbbképzési jellegét illeti, azt kell mondanunk, hogy soha nem volt még könyvtárügyünkben példa arra, hogy ennyi könyvtáros, ilyen rendszerességgel és ekkora ambícióval frissítse fel szakmai ismereteit, amelyeket esetleg 10–15 éve szerzett, s azóta különféle okok miatt esetleg nem fejlesztett. Ha csak erre gondolunk, máris nyilvánvaló a szakmai haszon, függetlenül attól, hogy végül is levizsgálják-e a jelölt vagy sem. A könyvtári szakirodalom használata eddig soha nem tapasztalt mértéket öltött, s már ezt is biztató jelenségnek könyvelhetjük el.

KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR

Az előző fejezetet azzal fejeztük be, hogy a szakirodalom használata fellendült. Ezt elsősorban közvetlen tapasztalatunk mondatja velünk, ugyanis Könyvtártudományi

Szakkönyvtárunk forgalma szembetűnően megnövekedett az utóbbi időszakban, mégpedig két tényező hatására: az egyik az egyetemi tanszéknek az a törekvése, hogy intenzív dokumentumhasználatra, a szakirodalomban való önálló tájékozódásra nevelje a hallgatókat, a másik pedig éppen a főiskolai államvizsgára készülés (a kötelező irodalom tanulmányozása és a szakdolgozat forrásanyagának összegyűjtése). Csak három adattal kívánjuk jellemezni az igénybevétel növekedését: a látogatók száma 1975-ben 3215, 1976-ban 3900 és 1977-ben 4666 fő volt.

Ha nagyon is tudatában vagyunk annak, mi mindent kell még tennünk annak érdekében, hogy egy valóban korszerű, differenciált szolgáltatásokra képes szakkönyvtár álljon az olvasók, remélhetőleg a jövőben is egyre bővülő körének rendelkezésére, talán mégsem minősíthető olyan öndícséretnek Könyvtártudományi Szakkönyvtárunk javuló teljesítményének megállapítására, amelyet nem erősít meg az objektív megítélés. Sokan emlékezünk még arra az időszakra, amikor sem a munkakörülmények, sem a szolgáltatási készség nem vonzotta különös erővel a használókat. Sikerült nemcsak a szűkös olvasói teret korszerűsíteni, a kézikönyvtárat felfrissíteni, hanem ami még fontosabb, a szolgálat szellemét megjavítani. Előbb-utóbb talán mégsem lesz lyukas a varga csizmája . . .

Korábban sem zárta ki a Szakkönyvtár gyűjtési köréből a különféle dokumentumtípusokat, de a gyűjtés esetleges volt, s elmaradt a gyűjtemény megszervezésének fázisa. Amellett, hogy javult a monográfiák deziderálásának tervszerűsége, szépen bontakoznak olyan fontos dokumentumok, mint a könyvtári prospektusok és aprónyomtatványok, a könyvtárosi szakdolgozatok, a sajtókiadványok, az útijelentések és a fordítások különgyűjteményei. Néhány éve az IFLA-dokumentumok clearing-house-ának a szerepét is betöltjük. Joggal lehetünk büszkék a 657 címből álló kurrens periodika-gyűjteményünkre.

Jól haladt, – kisebb-nagyobb indokolható lemaradásoktól eltekintve – a feldolgozó munka is. A monográfiák feldolgozása naprakész, de technikai okok miatt a katalóguscédulák sokszorosítása akadozik. Az IFLA-anyag rendezett, s négy év (1968–1970, 1977) termésének kivételével a címléírások is elkészültek. Megkezdődött a nem publikált dokumentumok feldolgozása; eddig 70 %-ban végeztünk a munkával. Az útijelentések és fordítások feldolgozása naprakész. Rekatalogizáltuk és kötetkatalógusban tártuk fel időszaki kiadványainkat, – több évig tartó munka volt, – s bár sokszorosítva nem tettük közzé, számos könyvtár igényelte egy-egy másolatát³. Fordulatot jelentett egész feltárási rendszerünkben, hogy a Szakkönyvtárban lezártuk az ETO-rendszerű katalógust, s mind a könyvtári állomány, mind a dokumentációs kiadványaink feltárását egységes alapra helyeztük. (A könyvtári és informatikai tezauruszról tavaly számoltunk be⁴.)

Érdemesnek tartjuk felhívni a figyelmet egy olyan tájékoztatói műszerünkre, amelyet helyhiány miatt nem tudunk az olvasói térben elhelyezni, s ezért használata nem oly intenzív, mint amilyent megérdemelne. Referálólapunk, a Könyvtári Dokumentációs Szakirodalom évente mintegy 800–900 tételt közöl; a feldolgozott cikkek száma azonban ennek több mint kétszerese. Ezt az anyagot az évek óta vezetett cikk-katalógusok (betűrendes, tárgyszavas, földrajzi) tárják fel.

Fokozatosan fejlesztjük figyelőszolgálatunkat; 1975-ben 450, 1976-ban 624, 1977-ben 712 dokumentumról adtunk jelzést. Lefordítottunk 1977-ben – főként használói igényekre – 2720 oldalt (1976-ban 1475-öt).

Szakkönyvtárunk tevékenységének felvázolásakor több évre pillantottunk vissza, hiszen egy könyvtár életében a változásokat csak hosszabb távon lehet lemérni, s azt is, hogy ezek a változások vajon tartósak-e. Meg kell mondanunk, hogy igen nagy erőfeszítésekbe kerül a gyűjteményfejlesztést és a szolgáltatásokat akárcsak a jelen szinten is tartani. Nyomorult elhelyezési körülményeink itt a közönség számára is érzékelhetően éreztetik hatásukat. Zsúfoltság az olvasóteremben, az igényektől messze elmaradó szabadpolcos állomány, nehézségek a kiszolgálásban (állományunk jó része a Várban van elhelyezve) stb. Használóink megértését kérjük, ha a szolgálat ezen okok következtében néha akadozik.

AUDIO-VIZUÁLIS DOKUMENTUMOK

Amikor a közművelődési könyvtárak fejlesztési irányait és követelményeit kitűző szakmai irányelvek megjelentek 1972-ben, senki nem talált kivétlnivalót abban, hogy az audio-vizuális dokumentumok gyűjtését és az ezekre alapuló szolgáltatások kifejlesztését csak az A- és B-típusú könyvtárakban tartották szükségesnek. S rá alig néhány évre már egy sor C-típusú könyvtárban is megjelentek a zenesarkok, a lemezgyűjtemények, függetlenül attól, hogy rájuk nem terjesztették ki ezt a követelményt az irányelvek.

E példából két következtetést szeretnénk levonni. Az egyik az, hogy a könyvtári ellátás fejlődése sem úgy megy végbe, hogy először megvalósulnak minden részletükben, optimális színvonalon és minden szolgálati helyen bizonyos hagyományosnak nevezhető szolgáltatások, a majd csak ezután kerül sor újabbak megindítására. Nem, az egyenlőtlen fejlődéssel és a társadalmi igények dinamikájának hatásával nekünk is számolnunk kell. A másik következtetés pedig az az önkritika, hogy könyvtárügyünk egésze, s benne magunk is, – tisztelet persze a pioníroknak! – kissé nehézkesen reagált a könyvön és folyóiraton túl eső dokumentumokra. Összegezve a két következtetés tanulságát: sokkal több figyelmet kell fordítanunk erre a területre, mert a fejlődés felgyorsulására számíthatunk. S ha mi nem, vállalja bizony más intézmény-rendszer az audio-vizuális dokumentumokat!

Egy és más azért felhozható annak bizonyítására, hogy legalábbis igyekeztünk e kérdéskört fontosságának megfelelően kezelni. Hadd utaljunk idevágó kiadványainkra⁵, rendezvényeinkre, szolgáltatásainkra. Más kérdés, hogy mindez elegendő volt-e, nem kellett volna, nem lehetett volna többet tennünk. A zenei dokumentumok és szolgáltatások terén felbecsülhetetlen az az ösztönzés és segítség, amellyel a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Zenei Szekciója támogatta munkánkat. Sajnos, más dokumentumok terén ez a társadalmi erő hiányzott, így mi is lanyhábban dolgoztunk. Különösen gátolta az új szolgáltatások általános elterjedését, hogy nem sikerült a könyvellátás analógiájára, azzal párhuzamosan megteremtteni az egyéb dokumentumok központi ellátó szervezetét. Több kísérletünk fulladt kudarcba, a probléma máig megoldatlan.

Furcsán hangozhat, mégis a szellemi felkészülés, s nem az anyagi feltételek biztosítása az elsőrangú tényező az új szolgáltatások bevezetésében. Először meg kell győznünk magunkat, másokat szükségességükről, majd meg kell tanulnunk a tudnivalókat; pénz pedig előbb-utóbb kerül a tapasztalatok szerint.

A „tudatformáló” rendezvények sorába tartozott az 1977-ben a győri Megyei Könyvtárral közösen rendezett konferencia, amely több-kevesebb sikerrel igyekezett ismét ráirányítani a figyelmet ezekre a dokumentumokra; s minden kétség nélkül igen hasznos volt mindenki számára a Megyei Könyvtár új audio-vizuális részlegének a megtekintése.

Mélyebben és tartósabban hatnak azok a továbbképző tanfolyamok, amelyeket egyelőre csak a hangzó, különösen a zenei dokumentumokra vonatkozó ismeretek elsajátítására szerveztünk. Kibővítettük a tematikáját, s ennek megfelelően négy féltre növeltük időtartamát az ismételten megindított zenei könyvtárosi tanfolyamnak.

Előkészületeket tettünk olyan továbbképző tanfolyam megszervezésére, amely az egyéb dokumentumokkal fog foglalkozni. Különösen fontos a dokumentumtipológiai kérdések és feldolgozási szabályok kidolgozása. E szabályok alatt egyelőre nem szabványokat értünk; a szabványosítás hosszabb távú, a nemzetközi munkálatok ütemétől függő, s valószínűleg a nemzeti bibliográfia rendszere keretében megoldandó feladat. De az élet nem várhat a szabványokra, a könyvtárakba bekerülő és használatra bocsátandó dokumentumokat valamiképpen, ha csak időleges szabályok alapján is, fel kell dolgozni. A kockázat azonban nem túlságos: a bibliográfiai leírás szabványosítása irányának, elveinek ismeretében megállapíthatók olyan ideiglenes érvényű szabályzatok, amelyek tartalmilag feltételezhetően nem lesznek lényegi ellentmondásban a későbbi szabványokkal. A gyakorlat igényét tudomásul véve tervezetet dolgoztunk ki mozgófényképek és néhány más vizuális dokumentum leírására.

Már a szaksajtóban is többször felmerült a hanglemezek szabadpolcos raktározásának és kölcsönzésének kérdése. Mi ezt gyakorlati és nem elvi-elméleti kérdésnek tekintjük: ha a szükséges feltételek megteremtődnek, mindkét kérdés önmagától megoldódik. Nyilvánvaló, hogy a kölcsönzési szolgáltatás bevezetéséhez pénzre van szükség. Az Országos Közművelődési Alaptól és a Kulturális Alaptól nyert támogatási összegek, – amelyek felhasználását figyelemmel kísértük, – a zenei részlegek felszerelése és fejlesztése keretében éppen ilyen szolgáltatások bevezetését is célozzák. Ugyancsak nyilvánvaló, hogy szabadpolcos állományt nem lehet numerus kurrens szerint felállítani, s olyan állványrendszeren, amelyen a lemezek csak fektetve tárolhatók. Ezért megkezdtük a hanglemezek raktározási táblázatának kidolgozását, s lépéseket tettünk annak érdekében, hogy a svéd Allmedia-rendszer mellett a Szanyban készülő állványrendszer is alkalmas legyen a hanglemezek függőtasakos tárolására.

Érezzük az igényt egy, az Új Könyvek-hez hasonló állománygyarapítási tanácsadóra az audio-vizuális dokumentumok terén. A néhány éve kiadásunkban megjelenő Új Hanglemezek és Új Kották című kiadványokat még nem tekintjük végleges megoldásnak, hiszen éppen az ismertetések hiányoznak belőlük. (A vizuális dokumentumok esetében még csak egy próbaszám előkészítésénél tartunk.) Erőnktől egyelőre csak ez telik. Más lenne a helyzet, ha a Könyvértékesítő Vállalat vagy valamely más kereskedelmi szervezet vállalkozna a könyvtárak szervezett ellátására. Ebben az esetben azt a katalóguscédulaszolgáltatást is átvehetné, amelyet jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárral közösen nyújtunk csekély térítésért a könyvtárak egyre bővülő körének (1976: 25, 1977: 31 könyvtár). Azon azonban néha eltűnődünk, hogy vajon a többi, zenei részleggel rendel-

kező könyvtár miért nem tart igényt erre a szolgáltatásra? Azért-e, mert minőségileg kifogásolható, lassú, vagy pontatlan? Vagy azért-e, mert olcsóbban tudja elkészíteni a címleírásokat és a cédulákat. Mi ötven fillérért árusítjuk darabját.

HELYISMERETI GYŰJTEMÉNYEK

Ha az előző fejezetben a szakmai irányelveknek a C-típusú könyvtárakkal szemben tanúsított szűkmarkúságát kifogásoltuk, ugyanezt állapíthatjuk meg a B-típusú könyvtárak vonatkozásában a helyismereti gyűjteményekről szólva. S hogy mégis egymás után alakulnak ki városi könyvtárainkban e gyűjtemények és a ráépülő szolgáltatásoknak legalábbis keretei, abból azt a következtetést vonjuk le, hogy tényleges és széles körben megmutatkozó társadalmi igénnyel áll kölcsönhatásban közművelődési könyvtárainknak egyik legsajátabb szolgáltatása.

Talán a helyismereti tevékenység is azok közé a nem nagy számú munkaágak közé tartozik, amely kezdettől fogva folyamatos gondozásban részesült a központi módszertani intézmény részéről. Ennél is fontosabb azonban, hogy létrejött egy szakértői műhely, amelynek magja a közművelődési könyvtárak legtekintélyesebb munkatársaiból áll, s körülöttük az ügyszerető kollégák egész sora a biztosíték e műhely hatékony működésére. Így a módszertani központ szerepe ma már inkább az erők koordinálása, a társadalmi és intézményi tevékenység összefogása, semmint az ösztönzés és alapozás. Tapasztalataink szerint azonban ez sem könnyebb, mint amaz, sőt a fejlett szakmai színvonal nagyobb követelményeket támaszt a központtal szemben is.

A szellemi műhely vezető, s a módszertani központ mintegy titkári szerepe az utolsó évtizedben bontakozott ki. A hetvenes évek elején körvonalazódott az a koncepció⁶, amely meghatározta a gyűjtemények és szolgáltatások továbbfejlesztése érdekében elvégezendő feladatokat. Optimisták voltunk annakidején, amikor ütemeztük a tenni-valókat, türelmetlenek voltunk és vagyunk, amikor egy-egy év végén számbavesszük az előrehaladást és megállapítjuk az elmaradásokat; de némiképpen mégis elégedettek lehetünk, ha hosszabb időszakra pillantunk vissza, mint most tesszük.

Konferenciák sorozatán vitatta meg a műhely azokat az elméleti és gyakorlati kérdéseket, amelyeknek tisztázását időszerűnek vélte. A házigazda tisztére mindig egy-egy megyei könyvtár vállalkozott, s így mód nyílt egy-egy gyűjtemény közvetlen tanulmányozására is. Hamarosan csatlakozott a rendező szervekhez a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Bizottsága is, ami a társadalmi öntevékenység erejét adta a közös munkához. E konferenciák referátumát és hozzászólásait célszerűnek látszott közreadni; háromnak az anyaga már megjelent⁷, az 1976-osé (Szentendrén, képek a helyismereti gyűjteményben) nyomdában van, az 1977-esé (Kecskemét, a helyismereti gyűjtemények általános kérdései) pedig a sajtó alá rendezés stádiumában áll. Ide csatlakozik a jugoszláv kollégákkal tartott kétoldalú szeminárium, amely 1976-ban Szegeden adott alkalmat arra, hogy megbeszéljük a két ország érdekelt könyvtárosainak tapasztalatait, közös teendőit. (A szeminárium anyagait az 1976-os beszámolóink részletezi⁸.)

Érlelődnek a feltételek, hogy egy kézikönyv foglalja össze a helyismereti gyűjtemények kérdéseit. Az előkészületek egyik részét az imént említett konferenciák jelentik; másik részüket pedig az olyan monográfiák, mint például a B-típusú könyvtárak helyismereti tevékenységével foglalkozó kötet⁹. El is készült a módszertani kézikönyv szinopszisa, s megkezdtük a tárgyalásokat a kiszemelt szerzőkkel.

A munkálatok másik irányát az alapvető tájékoztatási segédletek elkészítése jelenti. Nagy szükség lenne a helyismereti bibliográfiai kalauzokra, sajnálatos azonban, hogy számos akadályozó tényező következtében szerzőik még mindig csak az anyaggyűjtésnél tartanak. Hogy milyen volumenű munkáról van szó, azt jól érzékelteti az előkészületek „mellékterméke”, a hazai időszaki kiadványok repertóriumainak jegyzéke¹⁰, amely remélhetőleg mind a helyismereti, mind az általános tájékoztatás számára hasznos műszernek fog bizonyulni.

Hasonlóképpen hasznos segédletnek szánjuk a helyismereti tájékoztatásnak azokat a kiadványainkat, amelyek ebből a szempontból ismertetik az egyes közgyűjteményeket. Elsőként a múzeumokról szóló kötet¹¹ jelent meg, nyomdában van a levéltári, és szerződést kötöttünk a könyvtárak helyismereti gyűjteményeit bemutató kötet elkészítésére.

Vitatható, hogy illetékességünkbe tartoznak-e a helytörténeti kutatás módszertani kérdései. Mindenesetre éppen a műhely biztatására adtunk megbízást történészeknek arra, hogy a helytörténet művelői részére írjanak módszertani tanulmányokat, amelyek a magyar történet korszakai szerint adják meg a legszükségesebb tudnivalókat ahhoz, miképpen kell egy-egy témát igényesen feldolgozni. Régen, évekkel ezelőtt kötöttük meg a szerződést a szerzőkkel, s a határidők többszöri kényszerű módosítása után jutottunk el oda, hogy a kötetből már csak egy tanulmány hiányzik. Reménykedünk abban, hogy 1978 derekán nyomdába küldhetjük a kéziratokat.

A könyvtárak társadalmi beágyazottságát igazolja, hogy a Hazafias Népfront erősen számít a honismereti mozgalom szempontjából a helyismereti gyűjteményekben rejlő lehetőségekre. Mi is részt vettünk annak az előterjesztésnek a kidolgozásában és vitájában, amely a Hazafias Népfront vezetősége és az Országgyűlés Kulturális Bizottsága számára készült a periodikumok visszamenőleges feltárása ügyében. Szerkesztőbizottsági tagságot vállaltunk a Honismeret c. folyóiratnál, s kurrens, annotált bibliográfiát készítettünk e folyóirat négy számához a helyismereti publikációkról.

KÖNYVTÁRÉPÍTÉS

Nem célunk most könyvtárépítési és berendezési tanácsadó szolgálatunk áttekin-tése. Mindössze két jelenséget kívánunk olvasóink elé tárni, hogy lássák, milyen jellegű gondokkal küzdünk e téren.

Már-már úgy tűnt, hogy hazánkban sikerül kialakítani a beruházók, fenntartók, építésszek és könyvtárosok harmonikus együttműködését a könyvtárépítés különböző fázisai során. Néhány igen kellemes és eredményes kapcsolat feledtette a rossz emlékeket és problémamentesnek láttatta a jövőt. Megjelent a könyvtártervezési szabvány¹² is, ami újabb garanciákat ígért a szakmai követelmények messzemenő érvényesítésének. Az ÉVM

és a KM pályázata B-típusú könyvtárak tervezésére igen nagy érdeklődést váltott ki az építészek körében, és jó munkakapcsolatok kialakulására adott lehetőséget az építész pályázók és könyvtáros konzulenseik között. A pályázat díjnyertes műveit publikáltuk is¹³. S ekkor következtek 1977 kudarcélményei, amelyek arra intenek, hogy a könyvtár-építés terén sem lehet a problémákat egyszer és mindenkorra megoldottnak tekinteni, beruházásról beruházásra újra és újra meg kell küzdeni az érdekeltek érdekeinek egyeztetéséért, az építési szabvány nem a helyzetek megoldását jelenti, hanem csak eszköz a megoldáshoz, s minden tervezésnél új munkakapcsolatot kell kialakítani az építész és a könyvtáros között.

Különböznek az okok, amelyek miatt néhány tervezett vagy folyamatban lévő beruházásban háttérbe szorultak a könyvtári szolgálat, tehát az olvasóközönség érdekei. A kelenföldi lakótelepen befejezés előtt álló komplex intézményben (művelődési otthon és könyvtár), – mivel még idejében vontak be minket a tervezésbe, – sikerült funkcionálisan és nagyságrendileg viszonylag kielégítő könyvtári térrendszert kialakítani¹⁴. S mi történik? Azt vettük észre, hogy a felnőttézzel azonos térben elhelyezkedő gyerek-könyvtárban falakat húznak, s az egészet irodákká alakítják át egy fővárosi közművelődési módszertani központ részére. Félreértések elkerülése végett: nem azt kifogásoljuk, hogy a főváros létrehozta ezt a módszertani központot; még azt sem, hogy ebben az új épületben kívánja elhelyezni; de az – enyhe szóval – rosszul esett, hogy nem kértek tőlünk is javaslatot e probléma megoldására. Ez esetben ugyanis lett volna olyan alternatívánk, amely a könyvtári szolgálat leszűkítése nélkül is biztosította volna az irodák elhelyezését, méghozzá nem is a művelődési otthon, hanem a könyvtár terei átcsoportosításával.

Egy másik példa, ami nem méltó a követésre. Pécs egyik új városrészében komplex művelődési intézmény (általános iskola, művelődési otthon, könyvtár) épül. Jó. De az már nem jó, hogy a tervező akkor keresett meg bennünket, amikor már a kiviteli tervek készültek, s a tervkoncepció már nem lehetett változtatni. Mi könyvtárosok pedig nem szeretjük a második emeletre dugott könyvtárat, nem szeretjük, ha a könyvtár az épületen belül még a tantermekből is nehezen megközelíthető, s nem szeretjük, ha egységes térrendszer biztosítása helyett maradék-területeket neveznek ki könyvtárnak, jelen esetben a nagyterem légtérének jobb és bal oldalát. A későn érkezett felkérés miatt tanácsadó szerepünk a veszett fejsze nyelének megmentésére szorítkozhatott.

Ismét más eset. Az Őrs-vezér térre tervezett művelődési ház és könyvtár tervei régóta készülnek, s kezdettől fogva részt vettünk a munkálatokban. A tervezés egyik szakaszában előttünk is állt az a komplex intézményt befogadó épület, amelyet minden tekintetben optimálisnak ítéltünk. Csupán az volt a hiba, hogy ez a terv messze meghaladta a beruházás céljára rendelkezésre álló összeget. Mivel a beruházó nem engedett a program tartalmából, minden egy kicsit kisebb lett, ahelyett, hogy a funkciók közül szelektáltak volna bátrabban. Habár a könyvtár alapterülete nem is szenvedett nagy csorbát, a jelenlegi tervkoncepció mégis hátrányos a könyvtári szolgálatra: a több szinten, tagolt térrendszerben, az épület felső szintjein elhelyezkedő könyvtár mind gazdaságos üzemelés, mind a használó szempontjából előnytelen. Ha a komplex intézménynek szüksége van a könyvtárra, pontosabban azokra a tömegekre, amelyeket a könyvtár szolgáltatásai vonzanak, akkor az épülettervek tegyék lehetővé, hogy ez a vonzás maximálisan érvényesüljön. Meggyőző-

désünk, hogy a kötetlen egyéni használat számára a bejárathoz legközelebb eső terek a legösztönzőbbek, míg szervezett programokra – legyenek ezek kis csoportok foglalkozásai vagy nagyrendezvények – érkező közönség hosszabb utat is szívesen megtesz az épületen belül. S ne feledjük: a könyvtári szolgálat minden nap, hosszú órákon át a közönség rendelkezésére áll (vagy ha nem, hát álljon), a rendezvények pedig csak egyes alkalmakat jelentenek. Ez is arra int, hogy a könyvtári tereket hozzuk le a földszintre, s inkább a nagyteret vigyük fel! Talán még lehet változtatni a végleges tervig.

A másik gond kellemesebb. Mintha a 80-as évekre egy újabb könyvtárépítési hullám körvonalai lennének kibontakozóban. Ami némi nyugtalansággal tölt el bennünket: tanácsadó szolgálatunk vajon kellő kapacitású-e a várható feladatok számához mérten?

Az országos könyvtárpolitika és a könyvtárak társadalmi igénybevétele fogadtatta el általánosan a közművelődési könyvtárat a művelődési infrastruktúra nélkülözhetetlen elemeként. Ennek következtében már régen nem a könyvtárak létjogosultságáért, sőt még csak nem is a rendszeres fejlesztésükért kell küzdeni, hanem azért, hogy a korszerű, teljes funkciójú közművelődési könyvtár eszméje törjön utat mind a fenntartók, mind a használók tudatában. S amilyen mértékben és ütemben ez megtörténik úgy és akkor jelentkezik a korszerű épület iránti igény is. Jól tudja mindenki, hogy amíg az igényből valóság lesz, az hosszú időbe kerül, de az első lépés mégiscsak a követelmény megfogalmazása. Sok A- és B-típusú könyvtár bővítése vagy új épületbe való költöztetése szerepel a közelebbi vagy távolabbi tervekben, s ami az épületek nagyságrendjét illeti, a kívánatos mértékű alapterületet most nem szemléleti okok fenyegetik, mint a 60-as években, hanem legfeljebb anyagiak. S ezt lényegi különbségnek ítéljük.

Számítani kell tehát arra, hogy a tanácsadó szolgálatunkat mind több megbízással keresik meg; kérdéses azonban, hogy jelenlegi feltételeink mellett hogyan tudjuk bővíteni ezt. Ma még igen sok C-típusú könyvtár építési ügyében fordulnak hozzánk; nem vállalhatnának a hálózati központok többet e téren? Nyilván, a hálózati szintű könyvtárépítési tanácsadó szolgálat kifejlesztéséhez a mi segítségünk is szükséges. Az A- és B-típusú könyvtárak szakmai tervezési programjainak kidolgozásába, az építésztervezőkkel folytatandó konzultációkba pedig több külső munkatársat kell bevonnunk, elsősorban az építési tapasztalatokkal rendelkező és a könyvtárépítészet kérdései iránt érdeklődő könyvtárosok közül.

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Állandó feladatunknak tekintjük, hogy lehetőségeink szerint előmozdítsuk a hazai és nemzetközi könyvtárügy kölcsönhatását. Ebben a munkában csak a felszínt jelenti a hozzánk látogató külföldi kollégák szakmai programjainak megszervezése és lebonyolítása, ugyanakkor mégis azt kell mondanunk, hogy könyvtárügyünk képmása a nemzetközi könyvtáros-tudatban elsősorban a személyes kapcsolatok és benyomások révén alakul. Talán még több figyelmet kellene fordítanunk a hozzánk látogató vendégekre, több információval ellátni őket és törekedni arra, hogy az egyszeri látogatás tartós munkakapcsolatokká változzék. Itt is meg kell köszönnünk mindazoknak a könyvtáraknak a vendég-szeretetét, amelyek készséggel fogadták a kiközvetített látogatókat.

Saját dolgozóink külföldi útjai egyre inkább célutazások, semmint az általános tájékozódást szolgálják. Ezt az irányzatot kívánjuk a jövőben is erősíteni, mert ebből származik a legtöbb haszon mind az egyén, mind a könyvtárügy számára.

A kapcsolatok szervezettebb formájához tartoznak a nemzetközi konferenciák. Csak az elmúlt évben részt vettünk az IFLA közgyűlésén, a Brémában rendezett közművelődési könyvtárépítési szemináriumon, Prágában a szocialista országok olvasáskutatási konferenciáján, Nagyszombatban a szakmunkástanulók olvasási kultúrájával foglalkozó konferencián; mindezekben a rendezvényeken előadást, előadásokat is tartottunk. 1978-ban mi vagyunk a házigazdái a szocialista országok könyvtárépítési és berendezési konferenciájának, – az előkészületeket megkezdtük.

Még szorosabb köteléket jelentenek a közös vállalkozások. Több éve folyik már szovjet, lengyel és bolgár közreműködéssel a modern irodalmi művek befogadását elemző kutatás. Az eredményekről egy sor résztanulmány már napvilágot látott, s szó van arról, hogy egy kiadó vállalkozik a kutatás összefoglaló jelentésének a publikálására.

Csatlakoztunk a Lenin Könyvtár kezdeményezéséhez, hogy egy közös kiadvány mutassa be a szocialista országok módszertani központjait; a bennünket leíró anyagot már a szerkesztők rendelkezésére bocsátottuk. Két szempontból is helyeseljük ezt a vállalkozást: egyrészt a szocialista könyvtárügy jó propagandája, másrészt konkrét segítség a könyvtári ellátás kifejlesztésén munkálkodó országok számára.

Komoly eredményként könyvelhetjük el azt a kiállítássorozatot, amely a magyar könyvtárügyet ismerteti meg a külfölddel. Prága, Szófia, Berlin, Varsó után 1977-ben Moszkvában és Bécsben nyílt meg kiállításunk, s reméljük, hogy a kedvező visszhang nemcsak a kötelező udvariasságból fakadt. A sorozatot folytatni kívánjuk a következő években is; csupán azt sajnáljuk, hogy ezidáig csak csehszlovák partnerünk viszonzta.

E kiállítások sikere azt is bizonyítja, hogy van mondanivalója könyvtárügyünknek a világ számára. Természetesen nem abban az értelemben, hogy tanítómesterként lépünk elő és azt képzeljük, hogy olyan eredményekre jutottunk, mint sehol másutt. Inkább arról van szó, hogy a könyvtári ellátás általános törvényszerűségei érvényesülésének egy különös változatát mutassuk be tanulságul, igazolva, hogy a gazdasági fejlettség azonos színvonalát feltételezve a szocialista társadalom- és művelődéspolitikai kedvezőbb feltételeket teremt a nyilvános könyvtári ellátás fejlesztésében, mint más társadalmi rendszereké.

Ezért örültünk annak az elismerésnek, amiben a nálunk gazdaságilag jóval fejlettebb japán könyvtárügytől részesültünk. Engedélyt kért a Japán Könyvtáros Egyesület arra, hogy kiadhassa – az Országos Széchényi Könyvtárat ismertető füzetrel együtt – a magyar könyvtárügyet és fejlődését leíró kiadványt, ami a Magyar Könyvtárosok Egyesülete szellemi kiadásában, de a mi gondozásunkban jelent meg még 1972-ben¹⁵. A japán fordítás 1977-ben publikálódott annak a sorozatnak a második tagjaként, amelynek első füzetében a dán könyvtárüggyel foglalkozott.

Mint ahogyan az előző bekezdésben említettem a kiadvány elkészítésének az IFLA 1972-ben Budapesten rendezett közgyűlése adott indítékot, hasonlóképpen a magyar könyvtári szakirodalom javát orosz és angol nyelvű referátumokban feltáró, félévenként megjelenő dokumentációs szolgáltatásunk¹⁶ megindításának is. Azóta jól tölti be szerepét,

nemcsak propagálja a magyar könyvtárügyet, hanem hasznos csereanyagnak is bizonyul, az érdeklődés fokozódik iránta: az orosz variánst 173, az angol nyelvűt 285 intézménynek küldjük rendszeresen; egyedül 1977-ben 70 új igénylő jelentkezett.

E kiadvány ellentétele a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom c. negyedévenként 1969 óta megjelenő referálólapunk, amely a magyar könyvtárosok számára közvetíti a külföldi szakirodalmat. Az eredetit sok esetben pótolni képes tartalmas referátumai szinte egyedülálló szolgáltatássá minősítik nemzetközi összehasonlításban is. Bár eladott példányaink száma egyre nő, attól félünk, hogy könyvtárosaink még mindig nem élnek eléggé gazdagságával.

A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer keretében vállaltuk az információs és könyvtári munka gépeiről, eszközeiről és berendezéseiről szóló tájékoztató szolgálat működtetését. Ebben az esetben is szerencsésen egybeesett a nemzetközi kooperációban való részvétel a hazai könyvtárügy érdekeinek szolgálatával. Igazában már régen indokolt lett volna egy ilyesfajta szolgáltatás megindítása könyvtáraink számára. Hosszas előkészületek után (nemzetközi egyeztetések, az osztályozási séma kidolgozása, a prospektusállomány gyűjtésének megkezdése stb.) végre 1977-ben megjelentettük a jeladó információs szolgálat első számát a reprográfia, a szervezés-technika és a mikrofilm területén¹⁷. Több mint 80 címre küldtük meg, s az orosz, angol és magyar nyelvű szabadlapos szolgáltatást általában kedvezően fogadták. Létjogosultságának végső bizonyítása azonban még a jövő feladata.

Nem kell különösképpen bizonygatnunk, milyen jelentősége van egy kis és elszigetelt nyelvterület könyvtári állományaiban a külföldi kiadványoknak. Hangsúlyozzák a külföldi referenz-művek, a világirodalom klasszikusai eredeti nyelvű kiadásai, összefoglaló monográfiák beszerzésének szükségességét a közművelődési könyvtárak szakmai irányelvei is. Ha minden könyvtárnak magának kellene megszerveznie a nemzetközi könyvpiac figyelését, vagy ráhagyná magát csupán a kereskedelmi szervek által behozott anyagra, meglehetősen kérdéses eredmény születne. Az A- és B-típusú könyvtárak állománygyarapítási munkájának támogatására indítottuk meg az Új Külföldi Kézikönyvek c. negyedévenként megjelenő tanácsadó kiadványunkat az Országos Széchényi Könyvtár állománygyarapítási osztályával szoros együttműködésben. Reméljük, használható segédletnek bizonyul a gyakorlatban. A nemzetközi együttműködésről szóló fejezetben azonban nemcsak azért szólunk róla, mert külföldi anyagot tartalmaz. Be kell vallanunk azt az ábrándunkat, hogy ez a kis szolgáltatás egykor nemcsak külföldi műveket fog ismertetni, hanem külföldi könyvtárak közreműködésével fog készülni. Megbízhatóbb ajánlónak tekintjük a könyvtárost egy-egy ország könyvtermése javát illetően, mint a nemzeti bibliográfiát vagy kereskedelmi jegyzéket. Mi lenne, ha minden országban akadna egy partnerintézetünk, amelyik hajlandó volna e szolgáltatás számára a válogatást elvégezni? Több próbálkozásunk ellenére még csak a kezdet kezdetén tartunk; egyelőre a prágai Állami Könyvtár (néhány éve) és a brémai Városi Könyvtár (1977 óta) vállalkozott az együttműködő szerepére.

JEGYZETEK

1. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ beszámolója az 1977. évről. Bp. 1978.
2. Tájékoztató a 2/1976. (IX.14.) OM számú rendelet alapján szervezett tanárképző főiskolai könyvtáros államvizsgához. Bp. 1977. 59 p.
3. Időszaki kiadványok a Könyvtártudományi és Módszertani Központ Könyvtártudományi Szakkönyvtárában. Bp. 1975. 241 lev.
4. PAPP István: A KMK tevékenysége 1976-ban. = Könyvtári Figyelő, 1977. 1–2. sz. 121–126. p.
5. PETHES Iván: A fonotéka. Hangstúdiók szervezése, működtetése a könyvtárakban. Bp. 1970. 78 p. 1 mell.
FÖLDI Egon: A hangtárak létesítésének technikai problémái. Bp. 1974. 37 p. GREXA Gyula: A közművelődési könyvtárak fonotékáinak feladata a zenei ismeretterjesztésben. Bp. 1971. 48. p.
SZÉKELY András: Zenei stílus – zenei forma. 1–2. köt. Bp. 1972–1973. Továbbképző tanfolyam jegyzete.
GYIMES Ferenc: Magyar nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban. (Ajánló jegyzék.) Bp. 1976. 344 p
Hanglemezek a közművelődési könyvtárakban. (Ajánló jegyzék.) Bp. 1973. 235 p.
PÓCSINÉ MUNKÁCSI Gabriella: Irodalmi hanglemezek Magyarországon. Bp. 1975. 150 p.
CSOBOTH Attila: A közművelődési könyvtárak zenei részlegei. Cím- és adattár. Bp. 1972. 33 p.
GYIMES Ferenc: A közművelődési könyvtárak zenei részlegei és a zeneoktatási intézmények könyvtárai. Bp. 1976. 34 p.
6. FOGARASSY Miklós: A helyismereti kutatás kézikönyvének tervezete. = Könyvtáros, 1972. 12. sz. 727–730. p.
7. Sajtóbibliográfiák és sajtórepertóriumok szerkesztése, a hírlapok feltárása. Szerk. VAJDA Kornél. Bp. 1976. 115 p.
8. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ beszámolója az 1976. évről. Bp. 1977. 28 p.
9. BÉNYEI Miklós: Helyismereti munka a „B” típusú könyvtárakban. Módszertani útmutató. Bp. 1974. 71 p.
10. KERTÉSZ Gyula: A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája. (Egyedi repertóriumok.) Bp. 1977. 208 p.
11. KISS László: Helyismereti kutatók kézikönyvei. Intézményi adattárak. Múzeumok. Bp. 1975. 160 p.
12. ÉSZ 204/4–75 Művelődési épületek. Közművelődési könyvtárak. Tervezési előírások. Bp. 1975. ÉVM. 38 p.
13. Középfokú közművelődési könyvtár. Tervkatalógus. Szerk. URBÁN László Bp. 1977. 75 p.
14. Városi könyvtárak építése házgyári elemekből. Összeáll. URBÁN László, Bp. 1974. 11 p. 22 t.
15. KISS Jenő: Libraries in Hungary. Bp. 1972. 58 p. 18 t.
16. Hungarian Library and Information Science Abstracts. – Vengerszkaja literatura po bibliotekovedeniju i informatike. Bp. 1972-től, évente kétszer.
17. Információ a könyvtári és információs munka eszközeiről és berendezéseiről. Bp. 1977. 1–3. sz.

SZABVÁNYOS INPUTÉRT – INGYENES SZOLGÁLTATÁS. – A Stanford Egyetem ingyenessé teszi a BALLOTS bibliográfiai adatbázis használatát azok számára, akik vállalják, hogy betartják az inputra megállapított szabványos formát. A többi használó címenként 1.25 dollárt fizet az inputért.

(Advanced Technology Libr. 1978. 1. no.)